

**Αναλυτική προσέγγιση στο έργο του Γιάννη Ξενάκη, *EMBELLIE*
(1981), για σόλο βιόλα.**

Ανδρέας Γεωργιάδης

Η συγκεκριμένη μελέτη έχει σαν στόχο την αναλυτική προσέγγιση του έργου *EMBELLIE (1981)*, για σόλο βιόλα του Γιάννη Ξενάκη, αξιολογώντας το με βάση α) τη χρήση των τεχνικών της βιόλας, δηλαδή πως εξερευνεί ο συνθέτης τις τεχνικές και τα ηχητικά χαρακτηριστικά του οργάνου, με ποιους τρόπους εκμεταλλεύεται τις ηχητικές δυνατότητες της βιόλας, και β) την εκπαιδευτική του σημασία, δηλαδή το μέγεθος της συνεισφοράς του έργου στην εκπαίδευση των σπουδαστών της βιόλας.

Το έργο *Embellie*, γράφτηκε από τον Ιάννη Ξενάκη το 1981 στο Παρίσι.¹ Η πρώτη εκτέλεση πραγματοποιήθηκε στις 30 Μαρτίου της ίδιας χρονιάς από την G. Remon-McLaughlin.² Έχει διάρκεια ≈ 7 λεπτά³ και έχει εκδοθεί από τον οίκο Salabert το 1981 (E.A.S. 17528).

Ο συνθέτης αναφέρει στην εισαγωγή του έργου τα ακόλουθα: «έγραψα αυτό το σύντομο κομμάτι το 1981, σχεδόν διαισθητικά, στο ενδιάμεσο συνθέσεων για μεγάλη ορχήστρα με ή χωρίς χορωδία και ενώ επεξεργαζόμουν με ένα σύστημα υπολογιστών τη μουσική σύνθεση, προσπαθώντας να σκέπτομαι μόνο τη βιόλα, με τις χαμηλές όμορφες νότες και την ιδιόμορφη φωνή της, που είναι κάτι ανάμεσα στη φωνή του τσέλο και του βιολιού σαν ένα διάλειμμα καλού καιρού το χειμώνα, μια στιγμή ηρεμίας μέσα στην καταιγίδα, μολονότι αυτά τα συναισθήματα με κανένα τρόπο δεν μειώνουν τη δεξιοτεχνία του κομματιού, που είναι αφιερωμένο στην Geneviève Renon-McLaughlin.»⁴

Ο Harry Halbreich αναφέρει στην εισαγωγή του έργου: «...ένα ευγενές, οικείο έργο, όπως υποδεικνύεται από τον τίτλο του, μια σύντομη στιγμή ανάπαυσης που ο συνθέτης έδωσε στον εαυτό του μεταξύ της ηράκλειας εργασίας του πάνω στα έργα του *Ais* και *Nekuia*. Ο ίδιος καθιστά σαφές ότι έγραψε το έργο «διαισθητικά». Ωστόσο, δεν του λείπει η δύναμη ή η φρεσκάδα. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι συναρπάζει τον ακροατή από την αρχή, με την παρουσία του τροπικού μέλους που επικεντρώνεται στο χαμηλό ντο του οργάνου, αλλά αυτή η μελωδική διαδικασία, αν και πολύ όμορφη

¹ Συνοδευτικό φυλλάδιο του δίσκου ακτίνας «*iannis xenakis 1 Chamber Music 1955-1990, claude hellfer & arditti string quartet, WDR, Montaigne auvidis: arditti quartet edition 13- 14, MO 782005, c 1994 AUVIDIS*», σελ. 2

² Αναφορά στην ιστοσελίδα: «<http://www.iannis-xenakis.org/xen/bio/bio.html#b1980>»

³ Όπως αναφέρεται στην εισαγωγή του έργου, εκδ. Salabert, Paris 1981. Στον δίσκο ακτίνας «*iannis xenakis 1 Chamber Music 1955-1990*», η εκτέλεση από το μέλος του Arditti string quartet, Garth Knox, έχει αρκετά μεγαλύτερη διάρκεια (8 λεπτά και 14 δευτερόλεπτα).

⁴ Εισαγωγή του έργου, εκδ. Salabert, Paris 1981.

(υπογραμμιζόμενη τις περισσότερες φορές από πολυάριθμες συγχορδίες, ιδίως σε τέταρτες), γρήγορα «στρεβλώνεται» και καρυκεύεται με τέταρτα του τόνου...».⁵

Στο ένθετο του δίσκου ακτίνας *iannis xenakis 1, Chamber Music 1955- 1990*, αναφέρονται από τον Harry Halbreich: «Επιβεβαιώνοντας τον τίτλο του «νηνεμία στη θύελλα», πρόκειται για ένα πιο χαλαρό έργο από εκείνα που προηγούνται ή έπονται και για μια «πιο ελεύθερη» σύνθεση. Το μελωδικό σχήμα, εστιασμένο στο χαμηλό ντο, παραλλάσσεται βαθμιαία με τέταρτα του τόνου. Εντούτοις, εντοπίζονται *glissandi* και περάσματα συγχορδιών σε στυλ τοκκάτας κι ένα πέραςμα πάνω στο χορδοστάτη, όπως στο έργο *Kottos*. Και το έργο τελειώνει με τον ίδιο τρόπο, γλιστρώντας μακριά στις ακραίες υψηλές *glissando* αρμονικές στα όρια της ακουστικότητας».⁶

Στην ιστοσελίδα της υποσημείωσης αναφέρεται σχετικά: «...μέχρι το 1981 ο Ξενάκης είχε γράψει έργα για έγχορδα, μικρά σύνολα εγχόρδων και σόλο έργα για κάθε όργανο της οικογένειας των εγχόρδων. Το τελευταίο έργο που γράφει ήταν το *Embellie* για βιόλα. Ο τίτλος σημαίνει «νηνεμία στη θύελλα» και πράγματι υπάρχει ένα στοιχείο περιορισμού σε αυτό το κομμάτι που χρησιμεύει ως αντίδοτο στα μεγάλης κλίμακας έργα που προηγούνται ή έπονται αυτού, όπως το *Aïs* (1980) ή το *Nekuïa* (1981) και τα δύο για φωνές και ορχήστρα, και τα δύο να πραγματεύονται τον θάνατο. Κάποιες φορές, το *Embellie* μοιάζει με έργο του *Bach*, ενώ η τροπική γεύση στη μουσική του φέρνει στο νου εξωτικούς πολιτισμούς. Σε αυτό το έργο, ο Ξενάκης χρησιμοποιεί σε μεγάλο βαθμό τον σκοτεινό και αισθαντικό ήχο της χαμηλής περιοχής της βιόλας, αν και υπάρχουν ξεσπάσματα από γρήγορα ανεβοκατεβάσματα στις χορδές καθώς επίσης και μετατοπίσεις προς την υψηλή περιοχή του οργάνου. Το κομμάτι προχωρά σε σαφώς προδιαγεγραμμένα τμήματα, καθένα από τα οποία εστιάζει σε μια ιδιαίτερη υφή, ηχητική περιοχή ή χαρακτήρα. Εντούτοις, στο μεγαλύτερο μέρος του έργου επικρατεί ο διανήγος ήχος των καθαρών διαστημάτων (τέταρτες, πέμπτες). Επιπλέον, ενώ ο ήχος της μουσικής μπορεί να φαίνεται καθυποταγμένος, τεχνικά αποτελεί μεγάλη πρόκληση. Το ίδιο πράγμα θα μπορούσε κάποιες φορές να ειπωθεί και για τον *Bach*. ~ *James Harley, Rovi*.».⁷

Στην ιστοσελίδα της υποσημείωσης αναφέρεται: «...Στο έργο «*Embellie*» για βιόλα (1981), ο Ξενάκης γιορτάζει τα πλούσια εγγενή ηχοχρώματα του οργάνου, συμβάλλοντας ευχάριστα στη χρυσή εποχή της βιόλας που διάγουμε (στέκεται επάξια δίπλα στα έργα για σόλο βιόλα των *Ligeti*, *Grisey* και *Murail*). Το πιο εντυπωσιακό σημείο είναι οι νύξεις στην κλασική παράδοση, με την εκτέλεση να παραπέμπει σε αρκετά σημεία στις σονάτες του *Bach* για σόλο βιολί...».⁸

Το έργο είναι ιδιαίτερα δεξιοτεχνικό στο θέμα της ταχύτητας του δεξιού χεριού, καθώς και σε θέματα της τεχνικής του αριστερού χεριού και όσο αφορά στην ταχύτητα και την επιλογή θέσεων παιξίματος. Έχουμε συνεχή εναλλαγή θέσεων παιξίματος στην ταστιέρα και η μετάβαση από την μία θέση στην άλλη δεν πραγματοποιείται πάντα ομαλά. Ένα από τα βασικότερα χαρακτηριστικά του κομματιού είναι η συχνή χρήση μικροδιαστημάτων τόσο μελωδικά όσο και αρμονικά.

⁵ Ο.π.

⁶ Ένθετο του δίσκου ακτίνας *iannis xenakis 1, Chamber Music 1955- 1990*, σελ. 22

⁷ <http://www.answers.com/topic/embellie-for-solo-viol>

⁸ <http://www.amazon.com/Chamber-Music-1955-1990-Xenakis/dp/B00004WKJM>

Η χρήση αυτή δημιουργεί ιδιαίτερα προβλήματα στο ακριβές κούρδισμα της γραμμής της βιόλας.

Η βιόλα εμφανίζεται σε μεγάλο φάσμα των τεχνικών και των ηχητικών δυνατοτήτων της. Παρατηρείται μεγάλη ποικιλία ηχοχρωμάτων και χρήσης των τεχνικών παιξίματος του οργάνου.

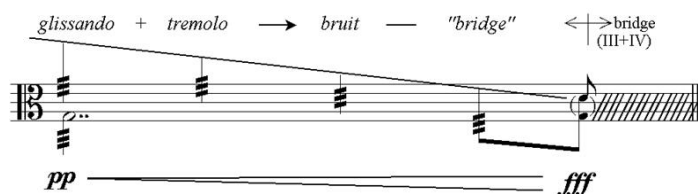
Πιο συγκεκριμένα:

Χρήση συγχορδιών.

Παρατηρείται εκτεταμένη χρήση συγχορδιών (το πιο χαρακτηριστικό σημείο του κομματιού), ποικιλίας αρμονικών διαστημάτων και ηχοχρωματικών διαφοροποιήσεων, οι οποίες όμως σε πολλές περιπτώσεις κρίνεται τεχνικά εξαιρετικά δύσκολο να εκτελεστούν με ακρίβεια, λόγω της συνεχούς χρήσης μικροδιαστημάτων.

Παίξιμο πάνω στον χορδοστάτη (*on the bridge*).

Ο συνθέτης χρησιμοποιεί την ένδειξη παιξίματος πάνω στον χορδοστάτη (*bridge*) στα μέτρα 75, 77 και 79-81. Θα ήθελα να παρατηρήσω σχετικά με την ένδειξη *fff* που παρουσιάζεται εδώ ότι είναι αδύνατο να παραχθεί λόγω της ιδιαιτερότητας του συγκεκριμένου εφέ. Θα πρότεινα να συμπληρωθεί το *...as possible!*

Γιάννης Ξενάκης: Embellie για σόλο βιόλα: μέτρο 75.

Γιάννης Ξενάκης: Embellie για σόλο βιόλα: μέτρο 77.

Γιάννης Ξενάκης: Embellie για σόλο βιόλα: μέτρα 79- 81.

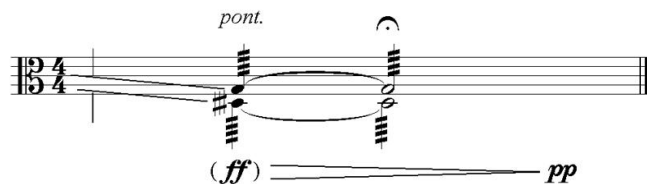
Τρέμολο- Τρίλιες

Ο συνθέτης χρησιμοποιεί τρέμολο στα μέτρα 24-25, 42, 74-75. Επίσης χρησιμοποιεί τρίλιες στα μέτρα 21- 22. Στα μέτρα 31-32 και 69 γράφει τρίλια αλλά

εννοεί μορφή τρέμολο με τα δάκτυλα. Οι ενδείξεις αυτές δεν παρουσιάζουν καμία ιδιαίτερη τεχνική δυσκολία.

Γιάννης Ξενάκης: Embellie για σόλο βιόλα: μέτρα 24- 25.

Γιάννης Ξενάκης: Embellie για σόλο βιόλα: μέτρο 42.

Γιάννης Ξενάκης: Embellie για σόλο βιόλα: μέτρα 74- 75.

Γιάννης Ξενάκης: Embellie για σόλο βιόλα: μέτρα 21- 22.

Γιάννης Ξενάκης: Embellie για σόλο βιόλα: μέτρα 31- 32.

Γιάννης Ξενάκης: Embellie για σόλο βιόλα: μέτρο 69.

Χρήση Αρμονικών

Στο έργο, παρατηρούμε χρήση τεχνικών αρμονικών στα μέτρα 86-89. Η παραγωγή αρμονικών, απαιτεί από τον εκτελεστή περισσότερο χρόνο προετοιμασίας από ότι το φυσικό παίξιμο. Ο συνθέτης δίνει τον απαραίτητο χρόνο στον εκτελεστή να αποδώσει με ακρίβεια τους αρμονικούς.

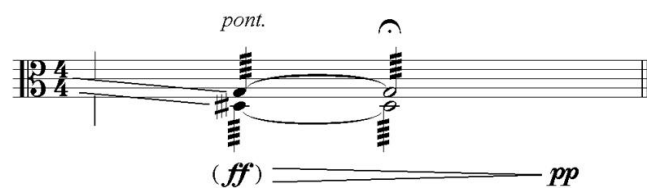
Γιάννης Ξενάκης: Embellie για σόλο βιόλα: μέτρα 86- 89.

Sul Ponticello

Η υπόδειξη προς τον εκτελεστή να παίξει πολύ κοντά στον καβαλάρη (*Sul Ponticello*), χρησιμοποιείται στα μέτρα 24-25, 42, 74-75. Το *Sul Ponticello* έχει πολύ καλύτερα ηχητικά αποτελέσματα στις χαμηλότερες φωνές της βιόλας, τις οποίες και επιλέγει πολύ σωστά ο συνθέτης ως προς την χρήση της συγκεκριμένης τεχνικής παιξίματος.

Γιάννης Ξενάκης: Embellie για σόλο βιόλα: μέτρα 24- 25.

Γιάννης Ξενάκης: Embellie για σόλο βιόλα: μέτρο 42.

Γιάννης Ξενάκης: Embellie για σόλο βιόλα: μέτρα 74- 75.

Επαναλαμβανόμενες δοξαριές (*Repeated strokes*)

Ο πολύ σαφής διαχωρισμός ανάμεσα στις νότες και μία σειρά από διαδοχικές δοξαριές που ξεκινούν από τη βάση του δοξαριού, οι οποίες έχουν ένα πολύ βαρύ και έντονο ηχητικό αποτέλεσμα παρατηρείται στα μέτρα 76, 78, 82-85. Οι επαναλαμβανόμενες δοξαριές προς τα κάτω απαιτούν από τον εκτελεστή ένα συγκεκριμένο χρόνο προετοιμασίας, χρόνος ο οποίος δίνεται στα όρια από τον συνθέτη.

Γιάννης Ξενάκης: Embellie για σόλο βιόλα: μέτρο 76.

Γιάννης Ξενάκης: Embellie για σόλο βιόλα: μέτρο 78.

Γιάννης Ξενάκης: Embellie για σόλο βιόλα: μέτρα 82- 85.

Glissando

Το *glissando* είναι πολύ χαρακτηριστικό ηχητικό εφέ του έργου, και χρησιμοποιείται στα μέτρα 4-5, 36- 42, 74- 79, 81-83, 86- 89, τις περισσότερες φορές σε συνδυασμό με άλλα ηχητικά εφέ και σχεδόν πάντα εμφανίζεται πάνω σε διπλές συγχορδίες, στις οποίες έχουμε είτε *glissando* και των δύο φωνών, είτε της μιας από αυτές. Στις περισσότερες περιπτώσεις παρουσιάζει ιδιαίτερη τεχνική δυσκολία η ακριβής απόδοσή του.

Γιάννης Ξενάκης: Embellie για σόλο βιόλα: μέτρα 4- 5.

Γιάννης Ξενάκης: Embellie για σόλο βιόλα: μέτρα 36- 42.

Γιάννης Ξενάκης: Embellie για σόλο βιόλα: μέτρα 74- 79.

Γιάννης Ξενάκης: Embellie για σόλο βιόλα: μέτρα 81- 83.

Γιάννης Ξενάκης: Embellie για σόλο βιόλα: μέτρα 86- 89.

Βασικό επίσης χαρακτηριστικό στην γραφή της βιόλας στο συγκεκριμένο έργο, δεν είναι απλώς η χρήση των τεχνικών παιξίματος αλλά ο συνδυασμός αυτών, ο οποίος είναι ιδιαίτερα εμφανής σε πολλές περιπτώσεις. Παρατηρούμε τους εξής συνδυασμούς: ένδειξη *sul ponticello*, τρέμολο (μέτρα 42, 74-75), ένδειξη παιξίματος *tremolo – sul ponticello- glissando* (Μέτρα 74-75), ένδειξη παιξίματος *tremolo- on the bridge* (μέτρο 75), ένδειξη *glissando* μεταξύ διπλών συγχορδιών (Μέτρα 4-5, 36-42, 74-79, 81- 83).

Η χρήση όλων αυτών των τεχνικών παιξίματος, καθώς και ο ιδιαίτερα δεξιοτεχνικός χαρακτήρας της γραφής, καθιστούν τη μελέτη του κομματιού πολύ δύσκολη. Η μελέτη του κατά την άποψή μου, θα ήταν ιδιαίτερα χρήσιμη για κάποιον σπουδαστή με άρτια τεχνική κατάρτιση, ο οποίος θα επιθυμούσε να πειραματιστεί σε πραγματικά δεξιοτεχνικούς τρόπους γραφής για τη βιόλα.

Βιβλιογραφία

Iannis Xenakis, Embellie pour alto solo, editions Salabert, Paris 1981(E.A.S. 17528).

Δίσκος ακτίνας «iannis xenakis 1 Chamber Music 1955-1990, claude helffer & arditti string quartet, WDR, Montaigne auvidis, arditti quartet edition 13- 14, MO 782005, c 1994 AUVIDIS».

Ιστοσελίδα: «<http://www.answers.com/topic/embellie-for-solo-viol>».

Ιστοσελίδα: «<http://www.iannis-xenakis.org/xen/bio/bio.html#b1980>».